

Қуръони Карим дарслари (58-дарс). Қуръони Каримнинг ҳазрати Усмон даврларидаги жамланиши

15:05 / 05.11.2019 7325

(биринчи мақола)

Ҳазрати Усмон розияллоҳу анхунинг халифалик даврларида Қуръони Карим муҳофазаси учун яна бир иш қилиш зарурати туғилиб қолди. Ўша вақтга келиб, кўп диёрлар фатҳ қилиниб, турли араб бўлмаган халқлар мусулмон бўлгач, кишиларга Қуръони Каримдан таълим бериш учун устозлар етишмай қолди ва қатор бошқа сабаблар юзага келиб, Қуръони Каримни қироат қилишда ихтилоф бошланди.

Қуръони Карим муҳофазасига боғлиқ бу улкан хатарни биринчи бўлиб Озарбайжонни фатҳ қилишда юрган саҳобий Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу

Усмон уч кишилик қурайшликлар тўпига: «Агар сизлар Зайд билан Қуръондаги бирор нарсада ихтилоф қилиб қолсангиз, Қурайш тили билан ёзинглар. Албатта, у уларнинг тилида нозил бўлгандир», деди.

Улар (шундай) қилдилар. Ниҳоят, саҳифаларни мусҳафларга кўчириб бўлишгач, Усмон саҳифаларни Ҳафсага қайтариб берди. Кейин ҳар бир юртга улар кўчирган бир мусҳафни юборди. Ундан бошқа Қуръондан саҳифалар ва мусҳафларга ёзилган барча нарсани куйдиришга амр қилди».

Зайд ибн Собит: «Мусҳафга кўчираётганимизда Аҳзобдан бир оятни топа олмадим. У(оят)ни Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам ўқиётганларини эшитиб юрардим. Уни қидириб, Ҳузайма ибн Собит Ансорийда топдик: «Мўминлардан Аллоҳга берган ваъдаларига содиқ қолган кишилар бордир». Уни мусҳафдаги сурасига қўшиб қўйдик».

Бухорий ва Термизий ривоят қилганлар. Термизий қуйидагини қўшимча қилган:

«Улар «табуут» (تُؤْبَأْتِ الْجَا) ва «табуҳ» (هؤْبَأْتِ الْجَا)да ихтилоф қилишди. Қурайшликлар «Биринчиси каби ёзамиз», дедилар. Зайд «Иккинчиси каби ёзамиз», деди.

Ихтилофларини Усмонга айтишди. Бас, у: «Табуут» (تُؤْبَأْتِ الْجَا) деб ёзинглар. Чунки у Қурайш тилида нозил бўлгандир», деди».

Ушбу ривоятдан жуда кўп хулосалар келиб чиқади.

Қуръони Карим қироати тўғрисида мусулмонлар орасида пайдо бўлган ихтилофларни йўқ қилиш ва кейинчалик ҳам ҳеч қандай ихтилоф чиқмаслиги учун чора кўриш фикри Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анҳудан чиққан. Бошқа ривоятларда айтилишича, бу мулоҳаза у кишидан бошқаларда, жумладан, ҳазрати Усмон розияллоҳу анҳунинг ўзларида ҳам бўлган. Аммо ишнинг амалга кўчишига айнан Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анҳу сабаб бўлганлар.

Мусулмонларнинг Қуръони Карим қироатидаги ихтилофидан ташвиш чекаётган фақатгина Ҳузайфа ибн Ямон розияллоҳу анҳу эмас эди. Балки ихтилоф кўпайиб, улуғ саҳобаларнинг ҳам қалблари изтиробга тушган эди.

Хусусан, одамлар Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламдан узоқлашганлари сари, ушбу ҳолат яққол кўрина бошлади. Бу хабар Усмон

розияллоҳу анҳуга етганида, у зот ҳам ташвишга тушдилар. Ҳолат ёмон тус олишидан олдин бир йўл топиш кераклигини ўйладилар.

Ибн Жарир Табарий ўзининг тафсирида қуйидаги хабарни келтиради:

«Айюб Абу Қулобадан ривоят қилиб, шундай дейди:

«Усмон халифалигида бир муаллим бир кишига қироатни ўргатса, бошқа муаллим бошқа кишига қироатни ўргатар, талабалар кўришганларида ихтилоф қилиб, масалани ўз устозларига кўтариб чиқишарди. Ҳатто баъзилари баъзи қироатларни куфрга чиқаришди. Ушбу ҳолат Усмонга етди. Шунда у хутба қилиб: «Сизлар менинг олдимда туриб, бу хусусда ихтилоф ва лаҳн (хато) қиласизлар. Мендан узоқ бўлган шаҳар аҳллари ихтилоф ва лаҳнда бундан-да қаттиқроқ бўлса керак. Эй Муҳаммаднинг саҳобалари, инсонлар учун йўлбошчи (мусҳаф) жамланглар!» деди».

Ихтилофнинг кучайишига бошқа машҳур мусҳафларнинг борлиги ҳам туртки бўлди. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вафотларидан кейин Усмон розияллоҳу анҳу инсонларни бир мусҳафга жамлагунга қадар анча муддат ўтди. Шу муддатда Ҳафса розияллоҳу анҳонинг мусҳафлари атрофида бошқа мусҳафлар ҳам танилиб қолди. Ушбу саҳифаларнинг машҳурлари иккита бўлиб, улар Ибн Каъб мусҳафи ва Абдуллоҳ ибн Масъуд мусҳафи эди.

Яна танилмаган, машҳур бўлмаган бошқа мусҳафлар ҳам топилар эди. Бу ҳақда Ибн Надим «Ал-Фихрисат»да, Ибн Абу Довуд «Ал-Масоҳиф»да ва Ибн Ашта «Ал-Масоҳиф»да зикр қилган. Биз уларни санашга берилмоқчи эмасмиз. Чунки уларнинг қайси замонда бўлганлигини таъкидловчи саҳиҳ санадларга эга эмасмиз. Лекин ўша мусҳафларнинг бирортаси бизгача етиб келмагани аниқ. Улардаги сураларнинг тартиби тўғрисида ва баъзи қироатларнинг кўриниши хусусида матнлар етиб келган, холос. Ушбу матнларни ҳам диққат билан текшириб, ўрганиб чиқишга эҳтиёж бор.

(Давоми бор)

«Қуръон илмлари» китобидан